

GERTRUD LENNANDER

Något om rättsutlåtanden i Nytt juridiskt arkiv*

1. INLEDNING

En inte ovanlig sysselsättning bland många av rättsvetenskapens män och kvinnor är att skriva rättsutlåtanden (eller s.k. responsa) på uppdrag av en part i en tvist. Den praktiska situation där detta aktualiseras kan vara av skiftande slag. Det kan röra sig om en pågående tvist eller om en tvist som endast befaras kunna uppstå i framtiden och där parten helt enkelt vill veta hur en viss situation ska hanteras. När en tvist har uppstått kan ett rättsutlåtande i vissa fall efterfrågas redan på ett tidigt stadium, när parten överväger om det är rimligt att lämna in en stämningsansökan, i andra fall under tvisten för att användas vid förlikningsförhandlingar eller i sista hand i domstol.

Även Lars Pehrson tillhör denna skara. Han har skrivit rättsutlåtanden i flera olika sammanhang. Många utlåtanden hänför sig till mål som refererats i NJA. Men han har också varit verksam som författare till utlåtanden i tvister i specialdomstol och förvaltningsdomstol.¹

Den följande framställningen hänför sig till rättsutlåtanden som återfinns i NJA, även om det naturligtvis är uppenbart att de flesta tvisterna aldrig kommer så långt att de tas in i denna rättsfallssamling. Först ges några allmänna synpunkter, därefter granskas förekomsten av rättsutlåtanden i NJA under åren 1980–2015² och sist tas Lars Pehrsons egna utlåtanden upp.

* Denna artikel är tidigare publicerad i Festskrift till Lars Pehrson, Jure, 2016 s. 225–232.

1 Se t.ex. *MD 2005:12* angående marknadsföring av snus och *RA 2008 ref. 26* angående i vad mån kommunalägda aktiebolag är självständiga i förhållande till ägaren eller ägarna (i mål avseende offentlig upphandling avseende avfallshantering), *RA 2001 ref. 14* angående registrering av varumärke ("SAF" för fordonsaxlar), *RA 2000 ref. 64* angående anteciperad utdelning m.m. (i ett skattemål; Skåne-Gripen).

2 Denna av mig godtyckligt valda tidsperiod börjar strax före Lars Pehrsons disputation (som ägde rum år 1981) och slutar med den senaste bokutgåvan av NJA.

Bruket av rättsutlåtanden bidrar till en värdefull interaktion mellan praktik och vetenskap och främjar därmed rättsutvecklingen. Parter och domstolar får problemen belysta och samtidigt tillgång till argumentation som kan användas i plädering och domskäl. Rättsvetenskaparen får värdefull kunskap om verklighetens problem som kan användas i den egna forskningen. Resonemang kan återkomma i författarens publikationer, i anpassad form och med nödvändighet hanterade med omdöme.³ Det förekommer också att utlåtanden publiceras i en eller annan form. Ibland kan detta framgå av referatet i NJA.⁴ Även ett par särskilda publikationer med utlåtanden har getts ut.⁵

2. RÄTTSUTLÅTANDETS RÄTTSLIGA KARAKTÄR

Jura novit curia. Detta betyder som bekant att domstolen ska känna till innehållet i gällande rätt och tillämpa rättsreglerna *ex officio*. Någon bevisning om vad lag stadgar behövs inte, sägs det också i 35 kap. 2 § andra stycket RB. Ett rättsutlåtande, dvs. ett utlåtande angående innehållet i gällande rätt, utgör därför inte bevisning.⁶

³ Jfr angående uppsatser författade av advokater, Ola Åhman, "Advokaten som rättsvetenskapsman" i Sveriges advokatsamfund 125 år, 2012, s. 359 ff. på s. 368 ff.

⁴ Se t.ex. *NJA 2008 s. 309*, där det anges att Jan Roséns utlåtande i bearbetad form publicerats i Rättsvetenskapen inför rätta (jfr nästa not); och *NJA 1986 s. 702*, där det anges att huvuddelen av Stig Strömholms utlåtande sedermera publicerats som en artikel i NIR.

⁵ Mikael Möller, *Insolvensrättsliga utlåtanden*, 2016; Annina Persson & Anders Victorin (red.), *Rättsvetenskapen inför rätta – rättsutlåtanden från juridiska fakulteten vid Stockholms universitet*, 2006. I sistnämnda verk publiceras, utöver Jan Roséns i föregående not nämnda alster, bl.a. utlåtanden av Anders Victorin angående ledningsrätt (aktuella i *NJA 2004 s. 336*) och ett utlåtande av Claes Sandgren angående Alfons Åberg (aktuellt i *NJA 2005 s. 905*).

⁶ Se t.ex. *NJA 1952 s. 434*; Henrik Edelstam, *Sakkunnigbeviset, En studie rörande användningen av experter inom rättsväsendet*, 1991, s. 133; Henrik Edelstam, Per Olof Ekelöf & Lars Heuman, *Rättegång*, Fjärde häftet, 7 uppl. 2009, *citeras i det följande Rättegång IV*, s. 306; O. Hj. Granfelt, "Jura novit curia. Grundsatsens tillämpning enligt gällande finsk rätt" i *Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg*, 1931, s. 182 ff. på s. 192 f. – Jfr i sammanhanget argumentationen i Högsta domstolens dom i *NJA 2011 s. 241* angående sakkunnigutlåtanden och edition. Ett revisorsutlåtande ansågs där ha bevisbetydelse endast om det inte var utbytbar, t.ex. om inte även en annan revisor hade kunnat göra motsvarande observationer. Ett rättsutlåtande får väl så gott som alltid sägas vara utbytbar. Se angående 2011 års fall Tobias Eriksson, Peter Fitger, Per Hall, Ragnar Palmkvist, Cecilia Renfors & Monika Sörbom, *Rättegångsbalken m.m.*, 80 uppl. 2016, uppdaterad 2016-06-30 (ZETEO), *citeras i det följande RBK*, inledningen till kommentaren till 38 kap. RB; och Peter Westberg, "Edition och informationsjakt på expertutlåtanden", *JT 2011–12 s. 355 ff.*

Däremot kan förekomsten av handelsbruk och sedvänja vara föremål för bevisning, jfr *NJA 1970 s. 478*, där det inte ansågs visat att relevant handelsbruk eller sedvänja förelåg, och *NJA 1948 s. 742*, där part inte ansågs ha styrkt sitt påstående angående viss sedvänja.⁷ Motsvarande torde också gälla rättshistoriska uppgifter, eller med andra ord innehållet i äldre rätt. Här kan t.ex. erinras om det s.k. skattefjällsmålet, *NJA 1981 s. 1*, där det förekom en rad utlåtanden angående äldre rätt och där vittnesförhör hölls med ett antal ”sak-kunniga personer” som författat utlåtanden.⁸ Detsamma är fallet beträffande innehållet i utländsk rätt, vilket också uttryckligen framgår av det nämnda stadgandet.⁹ Högsta domstolen säger visserligen i *NJA 2016 s. 288* (p. 18) att innehållet i utländsk rätt inte är en bevisfråga i vanlig mening, eftersom det inte rör sig om något som måste bevisas utan om rättsregler som ska tillämpas. Klart är att domstolen i ett andra steg ska tillämpa de rättsregler vars existens bevisningen gäller, men detta bör inte hindra att utredningen om den tillämpliga rättsordningens innehåll sker i form av bevisning. (Jfr även *NJA 1987 s. 885*.)

Ett rättsutlåtande angående innehållet i och tillämpningen av gällande svensk rätt anses i stället ha samma karaktär som parts argumentering i rättsfrågan.¹⁰ En avgörande skillnad mot partsargumenteringen är naturligtvis att rättsutlåtandet förutsätts vara objektivt. Medan advokatens uppgift är att framföra den uppfattning som är fördelaktigast för klienten, kan man säga att den analys av gällande rätt och de rekommendationer angående rättstillämpningen som ges i ett rättsutlåtande ska göras ur ett domarperspektiv.¹¹ Syftet med utlåtandet måste vara att klarlägga rättsläget. Att författaren i och för sig ska vara lojal mot sin uppdragsgivare innebär inte att han eller

⁷ Se också Edelstam, a.a., s. 137 f., jfr s. 114; RBK, kommentaren till 35 kap. 2 § andra stycket RB.

⁸ Se referatet, t.ex. s. 88 (tingsrätten), s. 159 (hovrätten) och även s. 166 (Högsta domstolen).

⁹ Se härom t.ex. Edelstam, a.a., s. 136 f.; och RBK, kommentaren till 35 kap. 2 § andra stycket RB. Rättsutlåtanden angående utländsk rätt förekommer t.ex. i *NJA 2000 s. 538*; *NJA 2016 s. 288*; jfr även *NJA 2002 s. 244*.

¹⁰ Edelstam, a.a., s. 133; Rättegång IV s. 306; Granfelt, a.a., s. 193.

¹¹ Jfr t.ex. Lars Heuman, ”Muntlighet, skriftlighet och saklighet” i *Retorik & rätt*, 1994, s. 173 ff., på s. 174 f.; Rättegång IV s. 306.

hon ska argumentera i syfte att nå en viss utgång. Skulle det under arbetets gång visa sig att författarens uppfattning inte överensstämmer med uppdragsgivarens är en utväg att framhålla detta och sedan avstå från att yttra sig i frågan. Om å andra sidan tvisten inte fortskridit alltför långt kan även ett för parten negativt utlåtande vara av värde vid planeringen av den fortsatta strategin i ärendet.

Rättsutlåtandets karaktär har betydelse för hur utlåtandet behandlas i rättegången och för ersättningsfrågan.

I förstnämnda hänseende blir konsekvensen att reglerna om bevisning inte är tillämpliga utan att rättsutlåtandet behandlas på samma sätt som en skriftlig inlaga av part.¹² Detta innebär bl.a. att utlåtandet får ges in, inte bara vid förberedelsen utan även så sent som vid huvudförhandlingen i målet, dock under förutsättning att rätten finner att det skulle underlätta förståelsen av ett anförande eller i övrigt vara till fördel för handläggningen.¹³ Att utlåtandet ges in på ett så sent stadium måste naturligen ses som en undantagssituation. Självklart bör inlämnandet ske i sådan tid att både motparten och rätten hinner tillgodogöra sig detta. Däremot kan det vara problematiskt om utlåtandet är skrivet i ett så tidigt skede att parternas inställning inte hunnit ta definitiv form, eftersom det i sådant fall kan hända att utlåtandet inriktas på frågor som sedan kommer att sakna betydelse. Utlåtanden på ett tidigt stadium har en annan funktion; de kan vara bra för parten men är kanske inte alltid lika hjälpsamma när processen satt igång.

Författaren har processuellt ställning av ett slags biträde till part och kan inte underkastas förhör.¹⁴ Eftersom ett rättsutlåtande inte utgör bevisning kan det inte heller bli föremål för edition.¹⁵ Man kan tänka sig att frågan kan bli aktuell i en situation där en part fått kännedom om att den andra parten beställt ett rättsutlåtande som

¹² Edelstam, a.a., s. 133 f.; RBK, kommentaren till 42 kap. 13 § och 43 kap. 5 § RB.

¹³ Se 42 kap. 13 §, 43 kap. 5 § och 46 kap. 5 § RB. Rättsfallet *NJA 1959 s. 611*, där ett ingivande eller uppläsande av ett rättsvetenskapligt utlåtande först vid huvudförhandling i Högsta domstolen inte ansågs kunna tillåtas, är uppenbart överspelat efter den lagändring som skedde i paragraferna 1987. Angående uppläsande av ett rättsutlåtande se även *NJA 1953 s. 637* på s. 645.

¹⁴ Edelstam, a.a., s. 133; Rättegång IV s. 307; Granfelt, a.a., s. 193.

¹⁵ Jfr RBK, inledningen till kommentaren till 38 kap. RB. Jfr också *NJA 2011 s. 241*, ovan not 6.

han sedan avstått från att åberopa. Det är lätt att föreställa sig att den förstnämnda parten då kan vara intresserad av att ta del av innehållet. Men ett yrkande om edition kan alltså inte leda till framgång. En kontakt med författaren torde inte heller bli särskilt framgångsrik, eftersom lojalitetsplikten hindrar författaren från att lämna över utlåtandet till motparten, utan medgivande från den egna parten.¹⁶

3. RÄTTEGÅNGSKOSTNADER. ERSÄTTNING FÖR UTGIFTER SOM HÄNFÖR SIG TILL RÄTTSUTLÅTANDEN

När det gäller rätten till ersättning för kostnad avseende rättsutlåtanden måste man skilja på de fall där ersättning utgår av allmänna medel och där det är motparten som ska betala. Ersättning utgår av allmänna medel vid rättshjälp och i brottmål där den tilltalade haft offentlig försvarare. I vanliga tvistemål¹⁷ ska förlorande part ersätta vinnande part för rättegångskostnader.

Enligt *rättshjälpslagen* (1996:1619) gäller att rättshjälpsbiträdet har rätt till ersättning för arbete med som huvudregel högst 100 timmar (15 §), att staten betalar kostnaderna för bevisning med skäligt belopp (16 §) och utredningskostnader som varit skäligen påkallade med högst 10 000 kr (17 §). Biträdet har enligt 27 § rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg, vilket närmare preciseras i paragrafen.¹⁸

Kostnaden för ett rättsutlåtande anses inte som utredningskostnad, men kan ersättas inom ramen för bitrådets arvode. Praxis är dock restriktiv och för att ersättning ska ges torde förutsättas att rättsfrågan varit komplicerad.¹⁹

Det klassiska huvudfallet från äldre rätt är *NJA 1952 s. 434*, där parten hade fri rättegång. Målet i sak gällde bl.a. om parten, som

¹⁶ Edelstam, a.a., s. 134, jfr s. 292.

¹⁷ Tvister om mindre värden enligt 1 kap. 3 d § RB (FT-mål) lämnas här åsido. Se 18 kap. 8 a § RB.

¹⁸ Motpartens ersättningskyldighet, som begränsas till kostnaderna för rådgivning och rättshjälpsbiträdet, regleras i 30 §.

¹⁹ Cecilia Renfors och Ebba Sverne Arvill, under medverkan av Erica Sverne, *Rättshjälpslagen och annan lagstiftning om rättsligt bistånd*, 3 uppl. 2012, kommentarerna till 17 § och 27 § rättshjälpslagen.

var över 90 år, mer än 50 år tidigare hade avstått från ett arv. I målet förekom ett utlåtande av dåvarande docenten Lennart Vahlén, där bl.a. förutsättningsläran behandlades. Frågan om biträdets rätt till ersättning för kostnaden för utlåtandet fick, i motsats till målet i övrigt, prövningstillstånd i Högsta domstolen. Domstolen slog i sitt beslut fast att det, vid bestämmandet av biträdets arvode, borde tas skälig hänsyn till den utredning han genom åberopandet av utlåtandet tillfört målet. Det moderna huvudfallet kan sägas vara *NJA 1997 s. 629*. Högsta domstolen framhåller här att kostnaden för ett rättsutlåtande inte lagligen kan ersättas som utlägg, men att kostnaden, i den mån utlåtandet anses ha varit erforderligt, får beaktas vid bestämmandet av biträdets ersättning för arbete. Endast en mindre jämkning av det yrkade beloppet gjordes. I *NJA 2004 s. 826* togs ingen hänsyn till kostnaden för ett rättsutlåtande vid bestämmandet av ersättningen till biträdet, med motiveringen att det aktuella utlåtandet inte kunde anses ha varit erforderligt. Kostnaden beaktades inte heller i *NJA 1983 not C 28*. Däremot ansågs i *RH 1982:77* att viss hänsyn borde tas till den utredning som tillförts målet genom rättsutlåtandet och biträdets ersättning för arbete höjdes därför med ett skäligt belopp.

Enligt 21 kap. 10 § RB har en *offentlig försvarare* rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Även här gäller att kostnaden för ett rättsutlåtande inte är ersättningsgill som utlägg, men att den i och för sig kan vara möjlig att beakta vid bestämmandet av den offentlige försvararens arvode. Högsta domstolens beslut beträffande rättegångskostnader brukar inte tas med i referatet i *NJA*, om det inte har prejudikatvärde, men av originaldomarna framgår att arvodet när det förekommit ett utlägg för ett rättsutlåtande bestäms efter ”en sammanvägning av målets art och omfattning och de arbetsinsatser som varit skäligen motiverade”. Det kan i skälen också framhållas t.ex. att det kan antas att utlåtandet har underlättat den offentlige försvararens eget arbete. Ersättningen för arbete kan komma att

höjas med ett belopp motsvarande försvarens faktiska utlägg för rättsutlåtandet.²⁰

I *tvistemål* ska part som förlorar målet enligt huvudregeln i 18 kap. 1 § RB ersätta motpartens rättegångskostnader. Ersättningen ska motsvara vinnande parts fulla kostnad, under förutsättning att den varit skäligen påkallad för att tillvarata partens rätt, 18 kap. 8 §. Kostnaden för ett rättsutlåtande som det inte varit motiverat att införskaffa är således inte ersättningsgill, men denna situation får nog ses som ett undantag.

4. RÄTTSUTLÅTANDEN I NJA, UNDER PERIODEN 1980–2015

Hur vet man om det har förekommit några rättsutlåtanden i de mål som refereras i NJA? Till att börja med kan själva domen innehålla upplysning härom. Detta gäller i huvudsak domar från tingsrätt och hovrätt. Utlåtanden förekommer på alla stadier i processen och kan naturligtvis lämnas in i alla instanser. Domen kan innehålla en hänvisning till utlåtandet eller på annat sätt beröra det mycket kort. Men den kan också innehålla kortare, ibland längre, citat eller en kortare sammanfattning av utlåtandet.²¹ I övrigt framgår dess existens av protokollet i målet eller av dagboksbladet, dvs. åtminstone av akten. Som regel återges uppgiften då av redaktören i NJA-referatet. Ibland har det i referatet gjorts en kort sammanfattning av utlåtandet.²² Tidigare förekom det också att utlåtandet citerades, i sin helhet eller

²⁰ Se t.ex. *Högsta domstolens beslut i dom 2008-06-11 i mål B 1866-07* (NJA 2008 s. 705); *dom 2008-03-28 i mål B 406-06* (NJA 2008 s. 376); och vidare t.ex. *dom 2007-04-04 i mål B 86-05* (NJA 2007 s. 227); *dom 2008-03-14 i mål B 455-07* (NJA 2008 s. 292).

²¹ Se t.ex. *NJA 1980 s. 359 I*, *NJA 1982 s. 23*, *NJA 1982 s. 573*, *NJA 1986 s. 702*, *NJA 1987 s. 143*, *NJA 1988 s. 543*, *NJA 1989 s. 117*, *NJA 1990 s. 245*, *NJA 1992 s. 375*, *NJA 1992 s. 581*, *NJA 1996 s. 700*, *NJA 1998 s. 77*, *NJA 1998 s. 563*, *NJA 2000 s. 100*, *NJA 2001 s. 115*, *NJA 2001 s. 409*, *NJA 2007 s. 227*, *NJA 2009 s. 128*, *NJA 2011 s. 475*, *NJA 2012 s. 584*, *NJA 2015 s. 961*, *NJA 2015 s. 1097*, jfr även *NJA 2004 s. 804*.

²² Se t.ex. *NJA 1982 s. 493 I*, *NJA 1983 s. 237*, *NJA 1998 s. 817*.

i utdrag.²³ Detta bruk upphörde emellertid år 2001. Sista citatet som återges i själva referatet i NJA (dvs. inte i någon av domarna) finns i NJA 2000 s. 580, där referatet innehåller långa citat av rättsutlåtanden av Gunnar Karnell, Peter Seipel och Marianne Levin.

Man kan fundera över vad det var som hände strax efter millennieskiftet och som ledde till att några utlåtanden inte längre citeras. Att bruket av datorer medfört att textmassorna har ökat och att domarna har blivit längre med tiden²⁴ är antagligen en orsak, men knappast den enda. Så mycket plats behöver citaten inte ta, fast utlåtandena kan förstås ibland vara avskräckande långa. NJA fick en ny redaktör år 2003.²⁵ Inte heller detta torde vara hela förklaringen. En annan bidragande orsak skulle kunna ligga i den allmänna förändring i hantering och rutiner som datoriseringen medförde. Ett exempel på detta är att referenten i ett mål tidigare kunde sätta en lapp eller göra en anteckning på den handling som innehöll texten till rubriken i målet och där lämna synpunkter till redaktören på eventuella utlåtanden som förekom. Detta samspel utgjorde naturligtvis en god hjälp för redaktören i hans arbete. Denna rutin försvann emellertid med datoriseringen, som inträffade just efter millennieskiftet.²⁶

Några särskilda mängder citat var det i och för sig aldrig fråga om, vilket också framgår av rättsfallshänvisningarna ovan. Under åren 1980–2015, med undantag för perioden 2000–2009 förekom i snitt rättsutlåtanden i 6 refererade mål per år, i snitt 9 rättsvetenskapare per år uppträdde som författare, och antalet rättsutlåtanden

²³ Här kan hänvisas till följande referat. Samma referat kan naturligtvis innehålla citat ur flera olika utlåtanden. *NJA 1980 s. 359 I, NJA 1980 s. 718*, (även *NJA 1980 s. 123, NJA 1980 s. 743*), *NJA 1981 s. 1, NJA 1982 s. 863, NJA 1982 s. 900, NJA 1984 s. 185, NJA 1986 s. 68, NJA 1987 s. 80, NJA 1987 s. 535, NJA 1987 s. 815, NJA 1987 s. 916, NJA 1988 s. 3, NJA 1988 s. 134, NJA 1989 s. 269, NJA 1989 s. 552, NJA 1989 s. 705, NJA 1992 s. 679, NJA 1992 s. 717, NJA 1995 s. 303, NJA 1995 s. 505, NJA 1995 s. 631, NJA 1995 s. 635, NJA 1997 s. 418, NJA 1999 s. 408, NJA 2000 s. 580*.

²⁴ Dag Victor påpekar i Festskrift till Torgny Hästad, 2010, s. 733 not 4, att referaten i NJA år 1998 var i snitt knappt sex sidor, medan de år 2008 var i snitt över tio sidor.

²⁵ Carl Holmberg efterträddes av Anders Knutsson. Såvitt jag förstår kan man säga att övergången skedde successivt

²⁶ Den 1 juli 2001 infördes den anonymisering i domarna som datoriseringen och personuppgiftslagen (PUL) nödvändiggjorde. Amanda A blev AA (och referaten blev färglösare och avsevärt mer svårlästa). De mål som nu finns på Högsta domstolens hemsida startar med målen från år 2003.

som nämns i NJA var i snitt 12 stycken per år. Endast en obetydlig ökning skedde över tid. Under perioden 2000–2009 var antalet något högre. I snitt förekom då rättsutlåtanden i 9 mål per år, med 12 författare till 17 utlåtanden per år.

Ämnesområdena för rättsutlåtandena under perioden domineras stort av civilrätten, vartill jag även fört större delen av insolvensrätten. Cirka 71 procent av utlåtandena hör till denna grupp. Det kan noteras att antalet immaterialrättsliga utlåtanden också är beaktansvärt. Av de civilrättsliga utlåtandena utgör immaterialrätten cirka 20 procent. Beträffande övriga ämnen kan nämnas att ungefär 9 procent av utlåtandena kan hänföras till straffrätten, ungefär 6 procent vardera till processrätten, den offentliga rätten och den internationella rätten, med någon övervikt för processrätten, samt en allt mindre del, ungefär 2 procent till skatterätten.

5. SÄRSKILT ANGÅENDE LARS PEHRSONS RÄTTSUTLÅTANDEN

Lars Pehrson har genom sina rättsutlåtanden bidragit till rättsutvecklingen i ett antal intressanta mål, i första hand avseende varumärkes- och firmarätt samt upphovsrätt, men även aktiebolagsrätt och konkurrensrätt.

Målen avseende varumärken och firma inleder. I *NJA 1987 s. 923* gällde frågan huruvida en plastklots avsedd som byggleksak, den s.k. Legoklotsen, kunde innefattas i ensamrätt till varukännetecken. *NJA 1990 s. 469* avsåg en tvist mellan SILVA (Sweden) Aktiebolag och Silva Miljö Aktiebolag angående varumärket och firman SILVA. *NJA 1992 s. 633* rörde förväxlingsbarhet mellan ”Bakis och Skakis” och ”Friskis & Svettis” och *NJA 2003 s. 555* mellan varumärkena CHECK POINT och CHECK•POINT. Två av målen har gällt om innehavaren av ett varumärke eller en firma har gjort verkligt bruk av varumärket eller firman (inom erforderlig tid), i *NJA 2005 s. 643* var det fråga om varumärkena ENTELCARD och ENTELCARD (på talan av Intel), och i *NJA 2011 s. 916* om firman TV 7 (på

talans av Aftonbladet TV 7²⁷). – Ett par mål hör till upphovsrätten. I *NJA 2004 s. 149* var frågan, om en ritning som innehöll två bilder av en golvskena hade upphovsrättsligt skydd, och i *NJA 2009 s. 159* om Mini Maglite-ficklampa var upphovsrättsligt skyddad som ett alster av brukskonst. – I *NJA 2002 s. 17*, där ett bolag (Fiberdata) sålt datorkomponenter på kredit till en köpare på obestånd, gällde frågan skadeståndsskyldighet på grund av oredligt förfarandet vid kreditköp. *NJA 2004 s. 804* avsåg frågan om en prisjusteringsklausul i ett standardavtal angående elleverans var ogiltig enligt konkurrenslagen (1993:20), eller skulle åsidosättas eller jämkas enligt 36 § avtalslagen, på grund av förbjudet prissamarbete. I *NJA 2013 s. 1250* var det framför allt fråga om en tillämpning av generalklausulen i 7 kap. 47 § aktiebolagslagen (2005:551), i en tvist där en bolagsstämma i ett aktiebolag genom ett majoritetsbeslut, mot en minoritetsaktieägares vilja, beslutat att bolaget skulle gå i likvidation.²⁸

Det kan avslutningsvis också nämnas att Lars Pehrsons utlåtanden påfallande ofta skrivits till förmån för part som sedan vunnit målet i Högsta domstolen.²⁹

²⁷ Senare NonStop Television 7.0 AB.

²⁸ Se också *NJA 1991 s. 23*, där Lars Pehrson uppträdde som ombud, och *NJA 1995 s. 256*.

²⁹ Även om detta i och för sig inte säger allt; ett utlåtande kan t.ex. vara inriktat på en viss fråga där den part som förlorat ändå haft framgång.